

ATATÜRK DÖNEMİ EKONOMİ POLİTİKALARINA YÖNELİK YAPILMIŞ OLAN ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

Seçil Şenel Uzunkaya*

Özet

Türkiye Cumhuriyeti ilk kurulduğu yıllarda ekonomik anlamda oldukça olumsuz şartlara sahiptir. Bunun en temel nedeni, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan yüksek tutarlı borçlar ve savaşlarda hayatını kaybeden genç nüfusun ülkedeki işgücünü olumsuz etkilemesidir. Bu ekonomik olumsuzlukları minimum seviyelere indirebilmek ve ülkenin ekonomik anlamda kalkınabilmesini sağlayabilmek amacıyla Atatürk tarafından bir dizi ekonomi politikaları uygulanmıştır. İki farklı dönem aralığında incelenebilen bu politikaların ilki 1923 ve 1929 dönem aralığını kapsayan dışa açık ekonomi modelidir. Bunun ardından, 1929-1938 dönem aralığını kapsayan devletçi ekonomi uygulamaları söz konusudur. Atatürk tarafından uygulanan bu ekonomi politikalarının çok başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu büyük başarı literatürde birçok yazarın da araştırma konusunu oluşturmuştur. Bu çalışmada da Atatürk döneminde uygulanan ekonomi politikalarını konu eden çalışmaların analiz edilmiştir. Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası yazında taranan bazı makalelerin detayları hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç olarak, Atatürk'ün para ve maliye politikalarının detaylıca açıklandığı tarihsel bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. Belirtilen hususa ek olarak, Atatürk'ün ekonomi politikalarına yönelik sayısal verilerin dikkate alınarak istatistiki bir analizin yapılacağı yeni bir çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Dönemi, Ekonomi Politikaları, Devletçi Ekonomi

JEL Sınıflandırması: N90, O10

ANALYSIS OF THE STUDIES ON ECONOMIC POLICIES IN ATATÜRK PERIOD

Abstract

In the year it was first founded, the Republic of Turkey has a very negative economic condition. The main reason for this is the high amount of debts taken from the Ottoman Empire. Additionally, the young population who lost their lives in wars negatively affected the workforce of the country. A number of economic policies have been implemented by Atatürk in order to reduce this economic downturn to the minimum level and enable the economic development of the country. The first of these policies, which can be examined in two different periods, is the open economy model covering the period between 1923 and 1929. Following this, there are state economic applications covering the period of 1929-1938. These economic policies implemented by Atatürk were very successful. This great success has also been the subject of many authors in the literature. In this study, the studies on the economic policies implemented during the period of Atatürk were analyzed. In this context, the details of some national and international articles are identified. As a result, it is seen that there is no historical study in which the monetary and fiscal policies of Atatürk were explained in detail. In

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Lojistik Yönetimi Bölümü, secilsenel@medipol.edu.tr

addition to the mentioned issue, it is also thought that a new study which will make a statistical analysis by taking into account the numerical data of Atatürk's economic policies will contribute to the literature.

Keywords: *Atatürk Period, Economic Policies, Statist Economy*

JEL Codes: *N90, O10*

1. Giriş

Ülkelerin ekonomik politikaları kalkınma anlamında önem arz etmektedir (Dinçer vd., 2019a). Tarihsel çerçeveden bakıldığında anlaşılabilirliği gibi ülkeler farklı dönemlerde değişik ekonomi politikaları uygulamışlardır. Örnek olarak bazı ülkeler serbest piyasa ekonomisini tercih ederken bazı diğer ülkeler ise devletin ekonomiye bizzat müdahale ettiği bir sistemin daha faydalı olacağını belirtmişlerdir. Belirtilen yöntemlere ek olarak, bazı ülkeler tarafından da her ikisinin birleşimi olan karma ekonomik yapı da kullanılmıştır. Buradan da anlaşılabilirliği üzere, bir ülkenin doğru ekonomi politikasını uygulaması ülkenin ekonomik gelişimi için oldukça hayattır (Dinçer vd., 2019b; Ersin ve Ergeç, 2018).

Belirtilen bu durum yeni kurulan ülkeler için daha fazla önemlidir. Bunun en temel sebebi, yeni kurulan ülkelerde birtakım problemlerin bulunması olağandır. Örnek olarak, muhtemelen savaştan çıkmış olan bu yeni ülkenin nüfusunda ciddi azalma yaşanmış olması muhtemeldir (Adalı ve Yüksel, 2017). Öte yandan, yeni kurulan ülkede göç problemleri de yaşanabilmektedir (Yüksel vd., 2018; Yüksel vd., 2016). Dolayısıyla, bahsi geçen yeni ülkeler de uygulanacak olan ekonomi politikasının seçimi de oldukça önemlidir. Aksi takdirde, ülkenin sosyal ve ekonomik anlamda kısa sürede kalkınması pek mümkün görülmemektedir (Yüksel, 2017).

1923 yılında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de uygulanan politikalar bu bağlamda dikkat çekmektedir. Belirtilen dönemde Atatürk tarafından uygulanan ekonomi politikalarını iki farklı grup altında değerlendirmek mümkündür. İlk bölüm 1923 ve 1929 dönem aralığını kapsayan dışa açık bir ekonomidir. Bu çerçevede yerli üretimin hızlanması amaçlanmıştır. Öte yandan, ikinci dönem ise 1929-1938 dönem aralığını kapsayan devletçi ekonomi uygulamalarıdır. Bu süreçte de devlet bizzat çok farklı alanda ülke ekonomisine müdahalede bulunmuştur.

Belirtilen hususlara ek olarak, uygulanan bu ekonomi politikalarının oldukça başarılı olduğu görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, yeni kurulan ve birçok sosyal ve ekonomik problem yaşayan bir ülke olmasına karşın, Atatürk tarafından uygulanan bu politikalar sayesinde çok kısa sürede önemli bir sanayi gelişimi yaşamıştır. Bahsi geçen bu başarıdan dolayı hem ilgili dönem hem de uygulanan politikalar birçok araştırmacının ilgili odağı olmuştur.

Bahsi geçen bu konulara paralel olarak, bu çalışmanın amacı Atatürk döneminde uygulanan ekonomi politikalarını konu eden çalışmaların analiz edilmesidir. Bu bağlamda, hem ulusal hem de uluslararası yazında bu konuyu ele alan bazı çalışmalar inceleme kapsamına alınmıştır. Elde edilecek analiz sonuçları sayesinde, literatürde bu konu ile ilgili olan çalışmamış noktalar ortaya konabilecektir. Netice itibarıyla da ileriki dönemlerde bu konu ile ilgili yapılacak olan çalışmalar için yön verilebilecektir.

Söz konusu çalışma 5 farklı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünden sonraki ikinci bölümde Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki olumsuz ekonomik koşullar hakkında bilgi verilecektir. Bunun ardından, çalışmanın üçüncü bölümünde Atatürk dönemi ekonomi politikalarına yönelik teorik bilgiler paylaşılacaktır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise belirtilen bu konu ile ilgili

hem ulusal hem de uluslararası yazında yer alan farklı çalışmalar incelenmiştir. Öte yandan, çalışmanın son bölümünde ise gelecekte yapılacak muhtemel çalışmalara yönelik bilgi verilecektir.

2. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerindeki Ekonomik Durum

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ekonomi politikalarını anlayabilmek için ilk olarak Osmanlı Devleti'nin son yıllarındaki ekonomi politikalarını analiz etmek gerekmektedir. Bunun için de dönemin siyasi konjonktürünü ele almak yerinde olacaktır. Osmanlı Devleti 19. Yüzyıldan itibaren oldukça önemli problemler ile karşı karşıya kalmıştır. Belirtilen bu dönemde ülkede hem siyasi hem de ekonomik problemler baş göstermektedir (Pamuk, 2017).

Belirtilen bu dönemde Osmanlı Devleti'nin yaşadığı en büyük sıkıntılardan biri ülke içerisinde yaşanan isyanlardır. Diğer bir ifadeyle, ülkede yaşayan özellikle farklı etnik gruplar isyanlar çıkartarak ülkenin siyasi dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Belirtilen bu problemin en önemli nedeninin 1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali olduğu kabul edilmektedir. Adı geçen ihtilal başka bir devlet içerisinde yaşayan milletlerin kendi bağımsızlıklarını talep etmelerine zemin hazırlamıştır. O dönemde Osmanlı Devleti'nde de farklı çok sayıda millet bulunduğu için bu ihtilal ülke içerisinde isyanların yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Sakal ve Gölçek, 2017).

Yaşanan bu siyasi problemler ülkenin ekonomik durumunu da olumsuz yönde etkilemiştir. Belirtilen bu isyanların bastırılabilmesi için askeri müdahale gerekmektedir. Bu müdahalenin yapılabilmesi de ülke için birçok maliyetlere yol açmaktadır. Öte yandan, söz konusu tarihlerde ayrıca Osmanlı Devleti Rusya ile uzun yıllar sürecek olan savaşın içerisindeydi. Bahsi geçen bu savaş ülkedeki askeri harcamaların da artmasına yol açmıştır. Bu durum da Osmanlı Devleti'nin bütçesi için yük anlamına gelmektedir.

Yukarıda vurgulanan bu ekonomik sıkıntılardan dolayı bahsi geçen dönemlerde Osmanlı Devleti'nin bütçesi açık vermekteydi. Başka bir ifadeyle, yapılan bu harcamalar vatandaşlardan toplanan vergilerin üzerine çıkmaktaydı. Yaşanan bu bütçe açıklarından dolayı Osmanlı Devleti ilk borcunu 1854 yılında Sultan Abdülmecid döneminde İngiltere'den almıştır. Buna karşın, alınan borçlar Osmanlı Devleti'nin sorunlu olan bütçesinin düzeltilmesi konusunda yetersiz kalmıştır. Bu durum da yeniden dış borçların alınmasına yol açmıştır. Faydalı kanallarda değerlendirilemeyen borçlardan dolayı ülkenin dış borç miktarı çok yüksek seviyelere ulaşmıştır (Önsoy, 1999).

Osmanlı Devleti çok yüksek seviyelere ulaşan bu borçları ödeyemez hale gelmiştir. Bunun sonucunda da II. Abdülhamid döneminde Duyun-u Umumiye idaresi kurulmuştur. Bahsi geçen bu kurumun en önemli amacı Osmanlı Devleti tarafından ödenemeyen borçların yönetilebilmesidir. Bu kurum ayrıca ülke ekonomisine de bazı müdahalelerde bulunmaktaydı. Belirtilen bu husustan dolayı Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağlamda yarı bağımlı bir hale geldiği iddia edilmektedir (Güler, 2006).

Yukarıdaki başlıktan da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde bütçesi sürekli açık veren ve dış borç miktarı yüksek olan bir durum söz konusudur. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının akabinde devlete ait borçlar yeni kurulan ülkeler arasında paylaştırılmıştır. Belirtilen bu borçtan en yüksek miktar Türkiye Cumhuriyeti'ne kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de bu borçları 1954 yılına kadar belirli tutarlar dahilinde ödemiştir.

3. 1923-1938 Dönem Aralığındaki Ekonomi Politikaları Hakkında Genel Bilgiler

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkedeki şartların da çok iç açıcı olmadığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti büyük bir dünya savaşından çıkmanın sıkıntılarını yaşamaktadır. Savaştan da çıkmanın etkisiyle ülke nüfusundaki erkeklerin rakamının kadınlara kıyasla daha az olduğu görülmektedir. Öte yandan, ülkede birçok salgın hastalık baş göstermektedir. Bunun sonucunda da birçok vatandaş hayatını kaybetmektedir (Yenal, 2010).

Belirtilen bu dönemde halkın büyük bir çoğunluğunun tarımla uğraştığı görülmektedir. Bun karşın, söz konusu tarım faaliyetleri ayrıca çok ilkel koşullarda yapılmaktadır. Bunların yanı sıra, o

dönemlerde ülkedeki sanayinin de gelişmediği bilinmektedir. Bahsi geçen bu hususlar ülkenin ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar çekmesine yol açmaktadır (Kalkavan, 2018). Ülkede ciddi anlamda geçim sıkıntısı etkisini göstermektedir. Özetle, Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden ekonomik anlamda çok büyük sıkıntılar devraldığı görülmektedir (Bostancı, 1996).

1923 yılından itibaren söz konusu problemlerin çözülmesi amacıyla ülkede birçok ekonomik kalkınma hareketi başlatılmıştır. İlgili dönemde ülkenin en önemli hedefi sanayileşmenin sağlanmasıdır. Bu çerçevede, ilk olarak, ilgili amaca ulaşabilmek için gerekli aksiyonlar belirlenmiştir. Ülkenin sanayileşme sürecinin başarıyla gerçekleşebilmesi için ulusal sermaye birikimine, etkin bir bankacılık sistemine ve ulaştırma sektörünün gelişmesine yönelik birçok önemli adımlar atılmıştır.

Bu amaçla 1923 yılının Şubat ayında İzmir'de iktisat kongresi yapılmıştır. Belirtilen bu kongrenin en temel amacı yeni kurulmuş olan ülkenin ekonomi politikalarının belirlenmesidir. Adı geçen kongrede bir ülkenin ekonomik gücünün tam bağımsızlık için şart olduğu vurgulanmıştır. Öte yandan, Mustafa Kemal Atatürk tarafından bu kongrede ulusal iktisat politikalarının öneminden bahsedilmiştir. Bu bağlamda, ülkede faaliyet gösteren birçok yabancı şirketin ulusal hale getirilmesi gerektiği paylaşılmıştır (Ökçün, 2009).

Bunların yanı sıra, ilgili dönemlerde imzalanan Lozan Antlaşmasında da ülkenin ekonomi politikalarına yönelik bazı maddeler bulunmaktaydı. İlgili anlaşma kapsamında, daha önce de vurgulandığı gibi Osmanlı Devleti'nden kalan borçlar yeni kurulan devletlere dağıtılmış ve Türkiye Cumhuriyeti de en büyük payı almıştır. Ayrıca, ilgili anlaşmada Türkiye Cumhuriyeti'nin dış ticaretinin serbest bırakılması da vurgulanmaktadır. Bu durum ülke ekonomisinin dışa açık bir hale gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.

İlgili dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nde ekonomik olarak atılan en önemli adımlardan biri de 1924 yılında Türkiye İş Bankası'nın kurulmasıdır. Söz konusu bankanın en temel amacı ülkedeki milli şirketlerin yatırım yapabilmeleri için gerekli olan kredinin verilmesidir. Bunlara ek olarak, etkin bir bankacılık sayesinde ülkedeki tasarrufların artırılması da hedeflenmekteydi. Bu sayede, yeni kurulan ülkenin en önemli ekonomik hedefi olan sanayisi gelişmiş milli bir ekonomi için bir adım atılmış olmaktadır (Özçelik ve Tuncer, 2007).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yaşanan önemli ekonomik olaylardan biri de 1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik krizdir. "Büyük Bunalım" olarak anılan bu kriz Amerika Birleşik Devletleri'nde başlamış ve tüm dünyada etkisini göstermiştir. Bu krizin sonucunda birçok işyeri iflas etmiş ve çok sayıda insan da işsiz kalmıştır (Dinçer vd. 2018). Adı geçen kriz yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Özellikle ülkedeki tarım sektörünün olumsuz etkilendiği bu dönemde Türk lirası önemli ölçüde değer kaybetmiştir.

1929 krizinin olumsuz etkilerinden kurtulabilmek amacıyla Türkiye Cumhuriyeti de birtakım tedbirler almıştır. "İthalatı Sınırlandırma Yasası" ile birlikte ülkedeki ithalat rakamlarının azaltılması hedeflenmiştir. Buna ek olarak, "Türk Parasının Korunması Kanunu" ile birlikte ülkedeki döviz alışverişleri kısıtlanmıştır. Bahsi geçen bu önlemlerin en temel nedeni ülke ekonomisinin döviz kuruna bağlı olan kırılganlığının minimize edilmesidir.

1930'lu yıllardan itibaren de Türkiye Cumhuriyeti'nin devletçi ekonomi sistemini benimsediği görülmektedir. Başka bir ifadeyle, belirtilen dönem aralığında devlet yatırımcı rolünü üstlenmektedir. Bu ekonomik yöntemle ülkenin milli bir şekilde sanayileşmesinin hızlanması hedeflenmekteydi. Bu amaçla, ilgili dönemde Türkiye Cumhuriyeti devletinin birçok önemli sektörde yatırımcı olduğu görülmektedir.

4. Atatürk Dönemi Ekonomi Politikalarını İnceleyen Çalışmaların Analizi

Bu başlık altında, literatürde Atatürk dönemi ekonomi politikalarını ele alan çalışmalar özetlenecektir. Yapılan incelemede, söz konusu dönemdeki ekonomi politikalarının literatürdeki birçok araştırmacının ilgisini çektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu çalışmalar ulusal ve uluslararası yazında yapılanlar olmak üzere iki farklı bakış altında incelenecektir.

4.1. Ulusal Yazında Yapılan Bazı Çalışmalar

Aktan (1998) çalışmasında Atatürk'ün ekonomi politikalarının temel ilkelerini analiz etmiştir. Bu kapsamda, ilk olarak bu politikaların altında yatan temel ilkeler belirtilmiştir. Bunun ardından da ekonomik bağımsızlığın ülkenin siyasi istikrarındaki önemi vurgulanmıştır. Söz konusu çalışmada Atatürk'ün ekonomi politikalarının en önemli amacının ulusal ekonomi olduğu belirtilmiştir. Atatürk'ün temel görüşü ülkenin ekonomisinin millileştirilmesi ile birlikte ülkenin hem ekonomik hem de siyasi anlamda bağımsızlığa ulaşacağıdır.

Özçelik ve Tuncer (2007) çalışmasında Atatürk'ün ekonomi politikalarını iki farklı bölümde ele almıştır. İlk olarak, "hasta adam" olarak tabir edilen Osmanlı İmparatorluğu'ndan alınan miras açıklanmıştır. Bu bağlamda, bu dönemin olumsuz koşulları vurgulanmıştır. Çalışmanın diğer bölümünde ise kurulan yeni ülkede ekonomik kalkınma amaçlı atılan adımlara yer verilmiştir. Bu çerçevede, 1923-1929 dönem aralığını kapsayan kısmi liberal dönem, daha sonra da 1929 ve 1938 yılları arasında temsil eden devletçilik politikasının uygulandığı planlı dönem detaylıca açıklanmıştır. Sonuç olarak da Atatürk tarafından uygulanan devletçilik politikasının sosyalizmden farklı olduğu, özel kesime öncülük eden bir modeli temsil ettiği vurgulanmıştır.

Çelebi (2002) de Atatürk dönemi ekonomi politikalarının özellikle ileriki dönemlerde Türkiye ekonomisine etkileri üzerinde durmuştur. Bu amaçla, 1923 ve 2002 dönem aralığı inceleme kapsamına alınmıştır. Diğer bir ifadeyle, 1923 ve 1938 yılları arasında uygulanan iktisadi stratejilerin 1938 yılından sonraki dönemdeki etkileri dikkate alınmıştır. Bu amaçla, çalışmanın içeriğinde, öncelikle Osmanlı'dan kalan olumsuz ekonomik durum açıklanmıştır. Bunun ardından da Atatürk tarafından atılan önemli ekonomik adımlar vurgulanmıştır. Bu çerçevede, İzmir İktisat Kongresi ve kalkınma planlarının detayları paylaşılmıştır. Öte yandan, Atatürk'ün uyguladığı para ve maliye politikaları ayrı başlıklar halinde verilmiştir. Para politikaları bağlamında, Atatürk'ün enflasyonu önlemek için sıkı tedbirler aldığı, hatta bütçede ciddi sorunlar varken bile para basmayı tercih etmediği paylaşılmıştır. Diğer taraftan, maliye politikası olarak da Atatürk'ün adaletsiz vergi artışlarına karşı çıktığı vurgulanmıştır.

Tecer (2006) ise çalışmasında Atatürk dönemindeki ekonomik örgütlenme konusunu incelemiştir. Bu kapsamda, ilgili dönem aralığındaki tarım ve hizmet sektöründeki örgütlenme uygulamaları analiz edilmiştir. Tarımsal örgütlenme bağlamında, Atatürk'ün tarımsal kooperatifçiliğe oldukça önem verdiği belirtilmiştir. Bu amaca istinaden 1925 yılında kurulan ve ana amacı ucuz fiyatla tüketim mallarının temin edilmesi olan "Ankara Memurlar Kooperatifi" hakkında bilgi verilmiştir. Öte yandan, belirlenen dönem aralığında kurulan diğer önemli kooperatifler açıklanmıştır. Tarımsal örgütlenmelerin yanı sıra ilgili çalışmada tarım dışı kooperatiflerin de üzerinde durulmuştur. Netice itibarıyla, Atatürk'ün ulusal ekonomik bağımsızlık adına ekonomik örgütlenmelere çok önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çolak (2011) çalışmasında Atatürk dönemindeki Türk-Macar ilişkilerini incelemiştir. Bu çerçevede, söz konusu iki devlet arasındaki hem siyasi hem de ekonomik hususlar dikkate alınmıştır. Çalışmanın inceleme sürecinde ilk olarak Kurtuluş Savaşı öncesindeki iki devlet ilişkileri konu edinilmiştir. Bunun ardından, Kurtuluş Savaşı döneminde Macar turancılarının kurduğu Turan derneğinin Türklere verdiği destekten bahsedilmiştir. Bahsi geçen iki farklı ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin de özellikle Atatürk döneminde olumlu geliştiği vurgulanmıştır. Belirtilen dönemde iki ülke arasındaki ticaret hacminde ciddi artışlar yaşandığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, Atatürk döneminde

Türkiye ve Macaristan arasında gelişen siyasi ve kültürel dostluğun ekonomik alana da yansıdığı görülmektedir.

Öztürk ve Yıldırım (2009) yaptıkları incelemede Osmanlı döneminin ekonomik problemlerini ve yeni kurulan cumhuriyetin ekonomi politikalarını analiz edilmiştir. Söz konusu çalışmada temel olarak iki farklı sonuca ulaşılmıştır. İlk olarak, Osmanlı devletinin çöküşünde kapütülasyonlar önemli bir rol oynadığından dolayı Atatürk'in ekonomi politikasında bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Belirtilen sonuca ek olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nu iktisadi çöküşe sokan başka bir faktör de teknolojik geri kalmışlıktır. Bundan dolayı, Atatürk'ün tarım politikalarında teknolojik gelişmeye önem verilmiştir.

Eroğlu (2007) da çalışmasında Atatürk dönemi iktisadi politikalarını analiz etmiştir. Söz konusu analiz sürecinde ilgili dönemler 1923-1929 ve 1930-1938 olmak üzere iki farklı gruba ayrılmıştır. Bahsi geçen ilk grup dışa açık ekonomi olarak da adlandırılmaktadır. Bu süreçte devletin piyasaya müdahalesi minimum düzeyde olmuştur. Belirtilen dönem aralığında devlet tarafından yabancı yatırımlara izin verilmiştir. Öte yandan, bahsedilen ikinci grup ise devletçilik olarak tanımlanmaktadır. Atatürk ülkenin iktisadi bağımsızlık yaşayabilmesi için devletin sanayide aktif rol oynamasını tercih etmiştir.

Vural (2008) çalışmasında Atatürk'ün uyguladığı maliye politikalarını incelemiştir. Adı geçen yazar da Eroğlu (2007) gibi bu politikaları iki farklı döneme ayırıştır. İlk bölüm 1923 ve 1929 yılları arasında kapsamakta olup liberal bir maliye politikası olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, ülkenin vergi politikalarının daha adil bir hale getirilmesi ve tarımın etkinliğinin artırılması temel politikalar olarak belirlenmiştir. Buna ek olarak, 1930 ve 1938 yılları arasında kapsayan ikinci dönem ise karma ekonomi dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu süreçte ise ülkenin sanayisinin eskiye nazaran daha etkin bir hale getirilmesi hedeflenmiştir.

Kalaycı (2009) ise Atatürk'ün ekonomik kalkınma modelini incelemiştir. Söz konusu model içerisinde devletin ekonomiye müdahalesi söz konusudur. Diğer bir deyişle, devlet fiyat istikrarı, gelir dağılımı gibi makroekonomik konularda aktif rol oynamaktadır. Öte yandan, ilgili yazarın tanımına göre Atatürk'ün bu modelinde ayrıca ülkedeki sanayinin artırılması hedeflenmektedir. Belirtilen bu amaca ulaşabilmek için Atatürk tarafından ekonomik anlamda devletçi bir politika benimsenmiştir. Özetle, Atatürk tarafından uygulanan bu ekonomik kalkınma modelinde günümüzün sanayi gelişimi için de önemli kazanımlar olduğu belirtilmiştir.

Özel (2002) de Atatürk dönemi iktisat politikalarını analiz etmiştir. Söz konusu amaca ulaşabilmek için ilgili dönemi kendine özgü demografik özellikleriyle incelemiştir. Meydana gelen çok sayıda savaştan dolayı ülkenin nüfusunda ciddi azalmalar yaşanmıştır. Bu sürecin daha kötü sonucu da azalan nüfusun çok büyük bir çoğunluğunun genç nüfustan kaynaklanmasıdır. Bundan dolayı tarımda çalışabilecek etkin bir nüfus bulmakta zorlanılıyordu. Belirtilen bu problemlerin önlenmesi amacıyla Atatürk tarafından devletçi ekonomi uygulaması benimsenmiştir. Bunun sonucunda da ülkenin sanayisinde çok hızlı bir gelişme yaşanmıştır.

4.2. Uluslararası Yazında Yapılan Bazı Çalışmalar

Hyman (1999) çalışmasında Atatürk tarafından uygulanan siyasi ve ekonomik politikaların ülkenin kalkınması için çok önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Sanayi gelişimi için uygulanan devletçi politikaların yeni kurulan ve savaştan çıkmış bir ülke için ideal olacağı vurgulanmıştır. Bu politikalar sayesinde ülke ekonomisi gelişecek ve ülkede yaşayan vatandaşları refah seviyeleri artacaktır. Belirtilen hususa ek olarak, sanayinin gelişmesinin ülkenin hem siyasi hem de ekonomik bağımsızlığına katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla, ilgili çalışmada adı geçen yazar Atatürk'ün uyguladığı ekonomik kalkınma modelinin Orta Asya'da bulunan ülkeler için bir örnek olacağı sonucuna varılmıştır.

Aytekin (2019) yaptığı incelemelerde kadın çalışanların hem şirket hem de ülke ekonomisine katkılarını ele almıştır. Kadınların işgücüne katılmasıyla, ülkenin üretim seviyesinin de artması mümkün olabilecektir. Belirtilen hususlara ek olarak, bu çalışmada Atatürk'ün ülkenin ekonomik kalkınmasında kadınlara verdiği önem de vurgulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulduğu yıllarda işgücünün dışında kalan kadınların da çalışması özendirilmiştir. Bu sayede sanayinin gelişmesi anlamında kadın çalışanların önemli katkısı olduğu belirtilmiştir.

Takim ve Yılmaz (2010) ise çalışmalarında Atatürk dönemi ekonomi politikalarını ele almışlardır. Yukarıda belirtilen çalışmalara paralel olarak ilk başta Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nde kalan ekonomik miras hakkında bilgi verilmiştir. Bunun ardından da Atatürk dönemi ekonomi politikaları 1923-1929 ve 1930-1938 olmak üzere iki farklı döneme ayrılmıştır. Bu süreçte uygulanan devletçi ekonominin ülkenin sanayisinin kalkınmasındaki önemi dile getirilmiştir. Sonuç olarak, ülkede uygulanan devlet müdahaleci ekonomik yapının faydalı olduğu anlatılmıştır.

5. Sonuç

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik şartları oldukça olumsuzdu. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında artan dış borç miktarı devletin ekonomik anlamda zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu borçlar Osmanlı İmparatorluğu tarafından ödenememiş ve bu tutar yeni kurulan devletler arasında paylaşılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu borçtan en yüksek payı alan ülke olduğu için kuruluş aşamasında önemli bir borç yükünün olduğu görülmektedir. Öte yandan, gerçekleşen savaşlarda genç nüfusun önemli bir kısmı hayatını kaybetmiş ve bu durum da ülkedeki işgücünün önemli miktarda artmasına sebep olmuştur.

Yukarıda bahsedilen ekonomik olumsuzlukları minimum seviyelere indirebilmek ve ülkenin ekonomik anlamda kalkınabilmesini sağlayabilmek için Atatürk tarafından bir dizi ekonomi politikaları uygulanmıştır. Söz konusu ekonomi politikalarını iki farklı dönem aralığında inceleyebilmek mümkündür. İlk aşamada 1923 ve 1929 dönem aralığını kapsayan dışa açık bir ekonomi politikası söz konusudur. Bunun ardından da 1929-1938 dönem aralığını kapsayan devletçi ekonomi uygulamaları görülmektedir. Atatürk'ün temel hedefi yerli üretim ve sermayeye sahip olarak ülkenin ekonomik bağımsızlığını yakalamasıdır. Böylece ülkenin siyasi bağımsızlığının da sağlanabilmesinin mümkün olacağına inanmaktadır.

Atatürk tarafından uygulanan bu ekonomi politikalarının çok olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Ülkenin sanayisi kısa sürede hızlı bir şekilde gelişmiştir. Bu durum da ülkede yaşayan vatandaşların yaşam kalitesinin artması ile sonuçlanmıştır. Savaştan çıkmış ve büyük miktarda borç yükü olan bu ülkenin kısa sürede sanayi kalkınması yaşaması birçok araştırmacının da ilgisini çekmiştir. Bu çalışmada da Atatürk döneminde uygulanan ekonomi politikalarını konu eden çalışmaların analiz edilmiştir. Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası yazında taranan bazı makalelerin detayları hakkında bilgi verilmiştir.

Yapılan bu incelemeler sonucunda bazı hususlar ön plana çıkmıştır. İlk olarak, Atatürk dönemi ekonomi politikalarının detaylarını inceleyen çok güncel bir çalışma bulunmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, Atatürk'ün para ve maliye politikalarının detaylıca açıklandığı tarihsel bir çalışmaya ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, Atatürk'ün ekonomi politikalarını inceleyen çalışmaların büyük bir çoğunluğunun teorik olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple, sayısal verilerin dikkate alınarak istatistiksel bir analizin yapılacağı yeni bir çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalı, Z., & Yüksel, S. (2017). Causality relationship between foreign direct investments and economic improvement for developing economies. *Marmara İktisat Dergisi*, 1(2), 109-118.
- Aktan, O. H. (1998). Atatürk'ün Ekonomi Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29-36.
- Aytekin, G. K. (2019). Importance of Women Employment in Economy: The Case of Turkey. In *Handbook of Research on Contemporary Approaches in Management and Organizational Strategy* (pp. 188-206). IGI Global.
- Bostancı, M. N. (1996). *Cumhuriyetin başlangıç yıllarında ekonomi ve siyaset* (Vol. 105). Ötüken Neşriyat.
- Çelebi, E. (2002). Atatürk'ün ekonomik reformları ve Türkiye ekonomisine etkileri (1923-2002). *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 3(1), 17-50
- Çolak, M. (2011). Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938). *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2).
- Dinçer, H., Yüksel, S., & Şenel, S. (2018). Analyzing the Global Risks for the Financial Crisis after the Great Depression Using Comparative Hybrid Hesitant Fuzzy Decision-Making Models: Policy Recommendations for Sustainable Economic Growth. *Sustainability*, 10(9), 3126.
- Dinçer, H., Yüksel, S., Pınarbaşı, F., & Çetiner, İ. T. (2019a). Measurement of Economic and Banking Stability in Emerging Markets by Considering Income Inequality and Nonperforming Loans. In *Maintaining Financial Stability in Times of Risk and Uncertainty* (pp. 49-68). IGI Global.
- Dinçer, H., Yüksel, S., Adalı, Z., & Aydın, R. (2019b). Evaluating the Role of Research and Development and Technology Investments on Economic Development of E7 Countries. In *Organizational Transformation and Managing Innovation in the Fourth Industrial Revolution* (pp. 245-263). IGI Global.
- Ersin, İ., & Ergeç, E. H. (2018). Harcama Bileşenleri Ve Sektörel İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(Özel Sayı 1), 161-180.
- Eroğlu, N. (2007). Atatürk dönemi iktisat politikaları (1923-1938). *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 23(2), 63-73.
- Güler, B. A. (2006). Yönetimde Özerklik Sorunu: Duyunu Umumiyei Osmanlı Meclisi İdaresi 1881-1948. *Memleket Siyaset Yönetim*, 1, 97.
- Hyman, A. (1999). Nation, State and Economy in Central Asia: Does Ataturk Provide a Model?/The Labour Market, Wages, Income and Expenditures of the Population of the Republic of Uzbekistan. *Central Asian Survey*, 18(1), 138.
- Kalaycı, İ. (2009). Atatürk'ün Kalkınma Modeli (AKM): Günümüz Sanayisi İçin Kazanımları. *Maliye Dergisi*, (156), 152-176.
- Kalkavan, H. (2018). *Türkiye İktisat Tarihi*. Temel Kavram ve Analizlerle Türkiye Ekonomisi Kitabı 1. Ünitesi, Ekin Yayınevi.
- Ökçün, G. (2009). İzmir İktisat Kongresi. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 4.
- Önsoy, R. (1999). *Osmanlı borçları, 1854-1914: mali tutsaklığa giden yol* (Vol. 15). Turhan Kitabevi.
- Özçelik, Ö., & Tuncer, G. (2007). Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 253-266.

- Özel, S. (2002). Atatürk dönemi Türkiye ekonomisi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (2), 235-248.
- Öztürk, S., & Yıldırım, F. (2009). Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisat Politikaları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(2), 145-165.
- Pamuk, Ş. (2017). *Osmanlı-Türkiye iktisadî tarihi 1500-1914*. İletişim Yayınları.
- Sakal, M., & Gölçek, A. G. (2017). Osmanlı Devleti'nde Mali Bunalım ve Reform. *Sosyoekonomi*, 25(34), 11-32.
- Takim, A., & Yılmaz, E. (2010). Economic policy during Ataturks era in Turkey (1923-1938). *African Journal of Business Management*, 4(4), 549-554.
- Tecer, M. (2006). Atatürk Döneminde (1923-1938) Ekonomik Örgütlenme. *Amme İdaresi Dergisi*, 39(4), 75.
- Vural, İ. Y. (2008). Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20).
- Yenal, O. (2010). *Cumhuriyet'in iktisat tarihi* (Vol. 2028). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yüksel, S., Mukhtarov, S., Mahmudlu, C., Mikayilov, J. I., & Iskandarov, A. (2018). Measuring International Migration in Azerbaijan. *Sustainability*, 10(1), 132.
- Yüksel, S. (2017). Strategies Out of Global Recession in Emerging Markets: An Application for 2008 Global Crisis. In *Global Business Strategies in Crisis* (pp. 57-75). Springer, Cham.
- Yüksel, S., Eroglu, S., & Ozsari, M. (2016). An Analysis of the Reasons of Internal Migration in Turkey with Logit Method. *Business and Management Horizons*, 4(2), 34-45.